

ԼՐԱԳԻՐ ԱՋԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԽԱՐԵՂՋԱՆԸ 5 ՓՐ. ԿԱՄ 2 ԲՐԱՍ. ԹՂԹՂՐՄ.

Պարսկաստանի համար Խաբեղյանը 5 Փր. կամ 2 Բր. Խաբ. Թղթղրմ. Ուրիշ ամեն տեղի համար ուր այս րադրի մուտքը արգելուած է, ամբողջ 9րդ տարեշրջանի (93 օգոստ.—94 մայիս) բաժնորդագիրն է 20 Փր. կանխիկ. Կարելի է նաեւ բաժնորդագրուել քանի ամսի համար ալ որ ուզուի, ամեն մէկ ամսականը 2 1/2 Փր. հաշուելով և 1894 մայիս ամսին անդին չանցնելու պայմանով:

ԹՅՈՒՆԻ ԹԻԻ 51

1894 ՄԱՐՏ 17

ՄԱՐՏ 5 (2.8.)

ՉՈՐԲԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հրատարակութիւն. Կ. Ն. Ք. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համաօտելով և կառավարման միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիւ կարծէ. 1 գլխաւորը 2 սանդիւ:

Les annonces en français et en arménien sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Սասունի եւ Մուշի դաշտի վիճակը. — Նոր տարին Ս. Էջմիածնի միջ. — Հայերի թիւը. — Հայերի Պարագիւլիւ. — Փարիզի «Հայկազեան Ռուսմա» սիրաց քննութիւնը. — «Արմենիա» խմբագրատան գրքերի վիճակագրութեան մասին. — Թիւրքիական լուրեր. — Պարսկաստան. — Արտասահմանի լուրեր. — Ծանուցումներ. — Բանասիրական (Ռուսաց քաղաքականութիւնը եւ եռապետական դաշնակցութեան օրգանի կարծիքը):

ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՄՈՒՇԻ ԴԱՇՏԻ

ՎՂԱՆԿ

Թիւրքահայաստանի մեր քրդակիցները մեզ պիտի տեսնեն իրենց հետեւի կը քաղենք հրատարակութեան համար հետեւեալները:

Սասունի հետ յարաբերութեան միջոցները ողբալի վիճակի մէջ են այժմ: Երկրի ուրիշ մասերէն կղզիացած է այժմ Սասուն, բոլորովին պաշարուած քիւրտ վայրենիներէ որոնք լեռնէն ամեն մի իջնողը կամ կապան են և կամ կը ըլկեն ու կը բանտարարեն:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ռուսաց քաղաքականութիւնը եւ եռապետական դաշնակցութեան օրգանի կարծիքը

Հայերը հետզհետէ Եւրոպական ազգերի ուշագրութեան են արժանանում: Արեւմտեան Եւրոպայի լուսաւոր ազգերը, թէկուզ սրանից մի քանի տարի առաջ, Հայերի մասին քիչ տեղեկութիւններ ունէին և դրանք էլ մեծ մասամբ սխալ էին. բայց այժմ այդ ազգերը սկսել են կամայ կամայ Հայերի հետ ծանօթանալ շնորհիւ գրականական այն գործիչների որոնք վերջին ժամանակներս սկսեցին մի քանի լուրջ աշխատութիւններ նուիրել դարերի ընթացքում ճնշուած և հալածուած այդ ազգի մասին:

Վերջին ժամանակներս լայն տեսած աշխատութիւնները թէկուզ սխալանքները զուրկ չեն, այնու ամենայնիւ դրանք ճշմարտութիւններ են պարունակում իրենց մէջ, որովհետեւ այդ աշխատասիրութիւնների հեղինակներն այնպիսի անձնավորութիւններ են, որոնք արեւելեան քաղաքականութեան հետ լաւ ծանօթ են և երկար ժամանակ մնալով Արեւելքում, մանաւանդ Հայաստանում, ուսումնասիրել են Ռուսաստանի, Տաճկաստանի և Պարսկաստանի Հայոց մտաւոր,

կեն: Սասունցու զենքն ալ լոկ շէյխաւն է. կերածը բանջարեղէն. ձորերի մէջ իրենց գտնուած գիւղերը բոլորովին կողոպտուած են, իրենք 300ի չափ պատերազմող հանած էին յուսիս 15-18ին եղած կռուին մէջ քիւրտ համախմբներն և պաշարող զուգներին դէմ որոնց թիւը հազարների կը հասնէր: Թիւրք կառավարութիւնը գլխաւորապէս ֆիւրտերը կը գործածէ անոնց դէմ. միեւնոյն ժամանակ 30.50 ոստիկաններ ալ յիսնապետով մը մշտապէս կը պահեն գրաւուած գիւղերը որի հարկին ֆիւրտերի շարժման ուղղութիւն տան. ասոնք իրենւ արքունի ոյժ կը կենան ֆիւրտերին և Հայերին մէջ որ իբր թէ արգիլեն ատոնց մէջ կռիւ պատահելը, բայց կը գործեն ի նպաստ ֆիւրտերին: Ինչպէս կերելի, Հայերը կղզուշտան զօրքերին հետ չափուելէ, թէեւ Զէյթունցիներին 1860ի քաջարի յարձակումը յիշեցունող արեւելեան ցոյց տուած են ֆիւրտերին դէմ յունիս 16.18ի կռուին մէջ ուր կնիկներ, տըղայներ, քահանայներ մասնակցեցին

անտեսական և այժմեան քաղաքական դրութիւնը:

Հայաստանի մասին լաւ և ճիշտ աշխատութիւններ, պէտք է ասել, լայն են տեսնում այժմ գլխաւորապէս Գերմանիայում և սրա պատճառն հետեւեալն է: Գերմանացիները սուր կերպով նկատուած են, թէ ինչպէս Ռուսաց արեւելեան քաղաքականութիւնը վտանգ է սպառնում Տաճկաստանին և Փոքր Ասիայի ազգութեանց և աւելի զօրանալով ըստ պատճառ է պատերազմ բանալ Եւրոպական ազգերի հետ: Դրա համար այժմ Գերմանիայի քաղաքական և զրական նշանաւոր գործիչները սկսել են Փոքր Ասիայի ազգութեանց վիճակը ուսումնասիրել և արծարծել այդ քաղաքական Եւրոպացիների մէջ: Մի խօսքով այդ բանը նրանք անում են, միմայն իրենց քաղաքական շահերն նկատի առնելով: Այդ յօդուածները միշտ տպագրուում են գերմանական նշանաւոր թերթերում և երբեմն էլ առանձին գրքերով:

Ռուսաստանի, Տաճկաստանի և Պարսկաստանի հպատակ ազգութիւններից Եւրոպացիների գլխաւոր ուշագրութեան են արժանանում առհասարակ Հայերը, որովհետեւ վերջիններս թէ՛ թուով և թէ՛ կըրթութեամբ աւելի գերակշռող դեր են կատարում իրենց հարեւան ազգերի հետ համեմատած:

Ժամանակի սղութեան պատճառով չենք կարող այդ օրինակ բոլոր աշխա-

կուին: Այդ ոստիկանների 40.50ի սովորական թուէն զատ, յիշեալ կըռուէն վերջը, Բաղէի լալին և Կինճի Մուստաֆա փաշան 700 զօրքերով Սէմալ գիւղ եկեր են հնազանդութիւն պահանջելու լեռնցիներէն. իսկ ասոնք լեռների ծերպերն ապաւինած լինելով, կառավարութիւնը լոկ ֆիւրտերի հաւաքած աւարը ժողվեր է Հայերի տուրքին տեղ և վերադարձեր է, ֆիւրտերն ու զօրքեր թողլով այնտեղ ու պատուիրելով որ պաշարումը շարունակեն: Նշանակելի է որ ո՛չ մէկ քիւրտ ցեղ միացեր է Հայերին հետ:

Կառավարութիւնը Բագրանցի ֆիւրտ թափառիկներին տեղ տուեր է Շատախի (Սասունի քովնոյնպէս լեռնոտ հովիտ մը) մէջ որ այնտեղի Հաքերը կամաց կամաց բնաջնջ անեն: Ինչպէս կը տեսնուի, կառավարութիւնը մի այնպիսի դրութեան մէջ թողած է այժմ Սասունի Հայութիւնը որ ինքնին բնաջնջ լինելու դատապարտուի. մի նոր լուր չկայ թէ այս ձմեռն ի՞նչպէս անցած է այնտեղ լեռների մէջ ուր Հայեր ո՛չ ռազմամթերք ունին

տուրիւնների բովանդակութեան հետ ծանօթացունել հայ ընթերցողներին: Այդպիսի բովանդակութիւն ունեցող աշխատութեան արժանի է, որի մասին մենք կաշխատենք այստեղ մի ամիսի տեղեկութիւն տալ: Այս յօդուածը հրատարակուած է Լայպցիգի «Weststliche Ronedshaou» երկշաբաթաթերթում: Երբ եռապետական դաշնակցութեան գըլխաւոր օրգաններից մէկն է: Յօդուածի հեղինակն է նշանաւոր ուսուցչապետ և աղետական Օթթի Վալսո, որը ինչպէս երեւում է նրա գրութեանը, արեւելեան ազգերի հին և նոր պատմութեան և ժամանակակից քաղաքական դրութեան հետ լաւ ծանօթ է: Այդ յօդուածի համաօր բովանդակութիւնը հետեւեալն է:

Հեղինակն իր գրութեան սկզբում Փոքր Ասիայի կամ Անատոլիայի աշխարհագրական դիրքը նկարագրելուց յետոյ, այդ թերակղզու մեծութիւնը համեմատում է Պրուսիայի հետ: Նրա կարծիքով, Փոքր Ասիայի մեծութիւնն աւելի քան 491,000 քառ. քիլոմէթր է, որը 143.000 քառ. քիլոմէթրով Պրուսիայից մեծ է և ունի 6,000,000 բնակիչ: Տաճկահայաստանը հեղինակը միացնում է Փոքր-Ասիայի հետ: Վերջինիս մասին մի քանի վիճակագրական տեղեկութիւններ տալուց յետոյ, հեղինակն իր ուշագրութիւնը դարձնում է Հայաստանին: Մեծ ոգեւորութեամբ Հայաստանի լեռնային բնու-

ն ո՛չ ուտելիք. գուցէ մեծ մասը անձնատուր կը լինի և այդ պարագայի մէջ կառավարութիւնն ալ այնչափ բարի կը լինի՝ միթէ որ զանոնք տեղափոխելով միայն բաւականանայ... Կառավարութիւնը Մուշի դաշտի յեղափոխականների իբր ապաստան նկատեր է Սասունը. կառավարութիւնը Տամատեանին այդտեղ ձերբակալել է ու բարեկամներ և զինք ազատել փորձող հաւատարմներ ունեցել է սա: Դժբաղդապէս այդտեղի փոքրիկ ոյժը՝ որի գիւցաղութեան մասին թէեւ մեծ ոգեւորութեամբ կը խօսին մեր տեղեկագրողները, շարժման բնական հետեւանքներին դէմ բնաւ նախապատրաստուած չլինելով և անօգնական մնալով, չպիտի կրնայ ապաստուիլ այդ միջին յետին մարզը պիտի մեծանի կռուին մէջ: Սասունցիք, Բագրանցիք, Բատեղանցիք և խիյանցիք, այդ չորս քիւրտ աշխրեթներ, Հայերը շըրջապատած և ամեն կողմէ կտրած են անոնց յարաբերութիւններ:

Դաշտի ժողովրդի մասին ալ այսպէս կը գրէ մեր տեղեկագիրը: «Կար-

թիւնը, գետերը և զանազան սքանչելիքները նկարագրելով, անցնում է Հայաստանի նշանաւոր քաղաքներին: Այդ քաղաքների համար, պատմական նշանաւոր անձնավորութիւնները, օրինակ Կիւրոս, Միհրդատ, Կրեսոս, Անտոնիոս, Խոսրով, Տրայանոս, Սեպտիմոս, Սեւերոս, Հերակլ, Լանկ-Թամուր և այլն, նշանաւոր և դժուար դեր են խաղացել:

Առաջին անգամ հեղինակի ուշագրութիւնը գրաւում է Տրապիզոն ծովափնեայ քաղաքը, որը հին ժամանակ պատմական մեծ դեր է խաղացել և իրեն վաճառականական նշանաւոր կենդրոն այժմ էլ խաղում է: Տրապիզոնից յետոյ անցնում է դիւցաղն Սինոպի իր անուշով հիմնարկած Սինոպ քաղաքին: Հեղինակը որա մասին բաւական մանրամասն է խօսում, ասելով որ այս քաղաքը կարծես հիմնարկուել է արեւմտահեղ պատերազմների տեսարան լինելու համար: 1853 թ. նոյեմբերի 30ին, երբ Ռուսներն ծովափնեայ Նախիմովի առաջնորդութեամբ Տաճկաց նաւատորմին ոչնչացրին, քաղաքի արեւելեան մասը կործանուեց: Դեռ 1614թ. Ղրիմից Օսմանեան կողակները գաղով այստեղ քաղաքն ամրոցաւ պէս աւերել և մեծ աւար առնելով վերագարծել էին իրենց ապաստանարանը:

(Շարաւիակելի)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ձեռք բերելու և զայն անհապաղ փոխելու և նա ալ իր կողմէ կատարելու կտրել հայ հասարակութեան աստիճանը միջոցն էր : Այս տարուան բերքն իսկապէս նուազ լինելով, այսօր հազարաւոր ընտանիքներ կը դիմեն Տիգրանակերտի, Հալեպի և այլն. քաղաքներն ու դաշտերը, ահաւաստեալ մը չկրնար զսպել արտաւարութեան քրքրէն : Երբ կը տեսնէ զանոնք որ պատահաբար զգեստներով, փոքրիկ պարկ մ'ալ ունենին, կերթալն, երբեմն ալ յետոյ դառնալով կը նային. մանաւանդ երբ փոքրիկ մանուկներ կը պոսան «Մայրի՛կ, քարերէն տաքերս կը ծակին :»

Կառավարութեան գործած հարստահարութիւններն և հանած հալածանքներն մասին իբրեւ նմոյշ կը քաղենք հետեւեալ հատուածը :

«Գաղտնի արեւմտեան» և հարաւային լեռներէ ստորոտը գտնուող գեղերը՝ մէկ կողմէ Քրդաց հարստահարութեամբ և միւս կողմէ տաճիկ կառավարութեան կատաղութեամբը աւերակ դարձան : Մուշի ոստիկանութեան իսթէնտէր անուն հարիւրապետը 20 ոստիկանով անդադար կը չըրջէ այդ գիւղերը և ուր որ իջնէ, անտանիք լուսանքներ կը տեղացունէ չինայելով կրօնի և ազգի պատուին և զգուշի ու սոսկալի չարիքներ կը դործէ, այնպէս որ ժողովուրդը սորա վայրագութենէն սարսափահար լեռներ և դաշտեր կը փախան : Յիշեալ հարիւրապետը իր ոստիկաններ զրկելով հայ յայտուները, տանտէրը կը հարցունէ և երբ կանայք կը պատասխանեն թէ այս կամ այն կողմ գնացեր է որ կառավարութեան պահանջած հարկի փողը ճարէ, վայրենի քրքիւով կը լսեն թէ «Քանի որ ձեր էրկներ ելլալու են և իրիկուն տուն չեն դար, պատարասուցէք մեզ ընդունելու անոնց տեղ :» և խեղճ հայ կինը կատկուի արտասուակից աչքերով կրել իր պատուի անարգանքը... Ղըլըղաճ գիւղին մէջ տարիէ մ'ի վեր փախստական եղած երկու երիտասարդների պատրուակով, իսթէնտէր հարիւրապետը սինների կապել կուտայ գիւղին զլխաւորները և կը պահանջէ իրենց մէ որ իրեն յանձնեն այդ երկու երիտասարդները, թէեւ նոքա կը հաստատեն թէ տարիէ մը ի վեր է որ չեն տեսած այդ անձեր, այսու ամենայնիւ իրենցմէ Յովհաննէս, Առաքել, Գէորգ և Արթիւր կը զրկուին Մուշ քաղաքի բանտը, մնացածներն վրայ ալ սոսկալի տանջանքներ կը թափէ. ոմանց ողջ ողջ ատամները աքցանով կը քաշէ կը հանէ, ոմանց ալ մարմինը չիկաւարմիր շամփուրով կը խարէ : Գումեր գիւղի կիրակոս անուն քաջ երիտասարդը ձերբակալելով, բանտի մէջ խարազանի ձեռք տակ մեռուցին, այդ գիւղէն տասնաւորներ փախստական արին, առարկելով թէ կ'իյնան և Բերդակ գիւղին մէջ տուրք ժողովուրդ պատրուակով չարաչար կը տանջեն հայերը, մարդիկ ամբողջով կը կապեն սեան և ժամերով կախ կը թողուն. այդ տանջանքների և խարազանի հարուածների տակ մեռան Մանուկ և Կիրակոս գիւղացիները : Հա-

ւատորիկ գիւղէն մի քանի անձեր ծառերէն կը կախեն գլխիւայր մինչեւ որ արիւնը կսկսի հոսիլ բերաններէն. այդ գիւղէն աղիկ մ'առեւանգելու նպատակաւ տանեալ գաղաններ և տեւէն ինկած էին. Հայուհին լաւ կը համարի մեռնել քան թէ թողուլ որ այդ անօրէններ բռնաբարեն իր կուսական պատիւը. բաւական տեղ փախչելէն յետոյ, երբ կը տեսնէ թէ անհնարին է իր ազատութիւնը, զինք ապառաժէն վար ձգելով կը մեռնի : Առուառնի, Բերդակ, Առազ և Տէրկէլիս գիւղերէն 12 անձ ձերբակալուելով, ցարդ կը մնան բանտի խոնարհ խորշերէն մէջ, առանց մի օրոյ քով բաժանուած լինելու :

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ Ս. Է. ՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

1894, յուն. 1

Այսօր հանդիսաւոր ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ Նորին Վեհափառութեան մօտ, ժամը Տին առաւօտեան ըստ հնաւանդ սովորութեան լսուց Ս. Էջմիածնի Տաճարի զանգերի ձայնը, որ հրաւիրում էր բոլոր միաբնակները հաւաքուել և գնալ շնորհաւորելու Նորին Վեհափառութեան Նոր Տարին. ներկայ էին եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, սարկաւազներ և եկեղեցու սպասաւորներ :

Վեհափառը շնորհաւորելով միաբնակները Նոր Տարին, բարեհաճեց հետեւեալը բարեմաղթել նորանց. «Դուք եկել էք իմ նոր տարին շնորհաւորելու. շնորհակալ եմ. ես էլ ձեր նոր տարին կ'ընդհանրեմ և կ'բարեմաղթեմ որ ամբողջ տարին անխառն, անվնաս պահպանէ ձեզ Աստուած :

Մեր ժողովուրդը ներկայիս մէջ է, Աստուած ինքը պիտի այցելութիւն անէ, ես կ'ողորմեմ առ Աստուած և կ'ընդգրկեմ, որ դուք էլ միացնէք ձեր աղօթքը իմնիս հետ. բաղձութեան ձայն միշտ լսելի է Աստուծոյ առաջ. մենք մտածելով մեր ժողովրդի վիճակի վրայ, չենք կարող մի հանգամանք անկատելի թողնել. եթէ մենք մեզ հոգեւորականներն բաղդատենք ժողովրդի հետ, ցաւելով պիտի խոստովանենք, որ հոգեւորականութիւնը շատ և շատ յետ է մնացած ժողովրդից. ժողովուրդը այսօր իրաւաբանութիւն էլ կ'հասկանայ, գիտութիւն էլ ունի և ամեն բան կ'ընտելանայ, որովհետեւ կ'հասկանայ այդ, իսկ հոգեւորականներս շատ յետ ենք : Թուել միառմի այստեղ այն պատճառները, որոնց շնորհիւ հոգեւորականութիւնը փոխանակ յառաջդիմելու՝ յետադիմել է, յարմար չէ տեղն ու ժամանակը. յուսամ, որ ուրիշ առթիւ կարողանամ ձեզ բացատրել այդ ցուալի երեւոյթի հիմնական պատճառները : Ես կ'առաջարկեմ ձեզ ձեր գործունէութեամբ, ձեր կեանքով յետ գնալ. յետ գնալ ասելով կ'հասկանամ, որ մենք հոգեւորականներս մեր կոչումով միշտ պէտք է իբրեւ օրինակ մեր աչքի առջ ունենանք մեր նախահարց

կեանքն ու գործերը. աշխատենք նոցա շաղկով ընթանալ, բայց միեւնոյն ժամանակ պիտի ջանանք ժամանակակից կեանքի հետ էլ համակերպուել, նրա ընթացքը ըմբռնել. Մեր նախահարցերը՝ Սահակ, Մեսրոպ, Ներսէսներ, իրանց ժամանակ աշխատել են մեր ազգի կրթութեան, նրա կրօնական, բարոյական դաստիարակութեան վրայ ծաղկեցրել են մեր գրականութիւնը, փայլեցրել մեր վանքերը և օրինակով ցոյց տուել, թէ մենք ինչպէս է աւանդ, ինչ պարտաւորութիւններ ունենք գէպի մեր ազգը : Իսկ այսօր նոր տարուայ առթիւ բարեմաղթում եմ ինձ և ձեզ, բոլորիդ շնորհաւոր նոր տարի, ցանկանում եմ, որ մենք մեր մէջ ունենանք միաբնակութիւն և բարոյական ոյժ ժողովրդեան բաղձադիմի կարեաց բաւարարութիւն տալու համար : Օրհնեալ լինիք :

Այս համառօտ բանախօսութիւնից յետոյ Նորին Վեհափառութիւնն առաջարկեց միաբնակներն իւր սուրբ աջը և իբրեւ Նոր տարուայ անդրադիմի պարգև բարեհաճեց իւրաքանչիւրին մի մի փառակազմ օրացոյց և իւր աշխատութիւններէն «Հրաւիրակ երկրին Աւետեաց» շնորհել : Միաբնակները ակնածութեամբ մօտենալով համբուրեցին Նորա աջը և հեռացան :

Միաբնակներն ընդունելութեան ժամանակ արդէն եկել և Վեհափառին ընդունարանում սպասում էին ճեմարանի սաները իւրեանց ուսուցիչների առաջնորդութեամբ : Ներկայանալիս աշակերտներից մէկը՝ երկրորդ լսարանցի, մի գեղեցիկ ճառով բախտ ունեցաւ իւր ընկերակիցների և իւր կողմից բարի և շնորհաւոր Նոր Տարի հայցելու Նորին Վեհափառութեան : Վեհափառը բարեհաճեց աշակերտներին մի քանի խօսքով բացատրել թէ նոքա իբրեւ ճեմարանի սաներ ինչ պարտականութիւններ ունին և թէ ինչ է սպասուում նոցանից : Նոքա սովորելով մի քանի տարի ճեմարանի մէջ, շատ անգամ երիտասարդական պարծենկոտութեամբ կարծում են թէ շատ բան գիտեն, ամեն ինչ հասկանում են : Իրաւ է, եթէ իրանք իրանց բաղդատելու լինին գիւղացիների հետ, բնական է որ շատ է իրանց իմացածը. բայց ինչքան չիլին է այդ, եթէ օրինակ վերցնեն իսկապէս կըրթուած զարգացած մարդկանց : Ահա այդ տեսակ մարդկանց պիտի աշխատեն հասնել, նոցա պիտի օրինակ առնեն և շարունակ աշխատեն : Աշակերտները աւարտելուց յետոյ ժողովրդի մէջ մտնելով կամ իբրեւ ուսուցիչ կամ իբրեւ քահանայ՝ պիտի ցանեն բարի սերմեր, նոքա իրանք պիտի դաստիարակեն, առաջնորդեն ժողովրդեան գէպի բարին : Ապա օրհնեց ուսուցիչներին, աշակերտներին, բոլորին օրացոյցներ շնորհեց, իսկ լսարանցիներին և ուսուցիչներին պարգևեց նաեւ «Հրաւիրակ երկրին Աւետեաց» :

Հ. Խորէն ծ. վ. Ստեփանէի նախաահմանեալ ծրագրով՝ հոգեւորականներէն և աշակերտներից յետոյ եկան կարգով ներկայանալու Նորին Վեհափառութեանը սպարանի ծառայողին :

Իր թուով քսան և չորս հոգի իրանց նոր կառավարչի առաջնորդութեամբ Վեհափառը շատ անգամ է ցանկութիւն յայտնել տպարանը բարեկարգած տեսնել, որն իւր ներկայ խեղճ գրութիւնից դուրս գալով մեծ օգուտ ներկարող է տալ վանքին և միջոց կը տայ անընդհատ ի լոյս ընծայել մեր ձեռագրաց մատենադարանում ամփոփուած նախնեաց թանգազին յիշատակարանները : Այդ յուսով նա կարգել է նոր կառավարիչ, որի վրայ մեծ պարտականութիւն է ընկնում և այդ մտքով էլ խօսեց նոցա հետ ընդունելով նոցա շնորհաւորութիւնը :

Նա ինքը 35 տարեկան Պօպեղ վարդապետ վանքէն է տարել տպարան, այնտեղից Տարօն և անձամբ միջոց է ունեցել տպարանական գործի արուեստի հետ քաջ ծանօթանալ. ուստի պահանջում է գրաւարներից շարքիս ու շաղկութիւն դարձնել արուեստի վերայ, պատիւ չէ բերում Մայր Աթոռի տպարանին այնպիսի խեղճ բաներ տպել, մինչդեռ ներկայումս ամեն տեղ լաւ են տպում. օրինակ վիեննայում, բայց նոյն լալ Մոսկվայում, Թիֆլիսում և այլն : «Հնազանդութեամբ և խղճով կատարեցէք ձեր գործը. այնպէս որ նախանձելի լինի մեր Ս. Էջմիածնի տպարանի գրութիւնը և իմ յոյսերէն մէկը գտնէ դուք կատարեք : Աստուած ինքը ձեր թեւերուն ոյժ կտայ» :

Այնուհետեւ խումբ-խումբ ներս հրաւիրուցին վարդապետ գիւղի բաղձութիւնը՝ համբուրելու Նորին Վեհափառութեանը աջը և նորան շնորհաւոր Նոր տարի մաղթելու : Ժողովը ընդգնան այդ բաղձութիւնը յիշեցրեց մի րոպէ այն փայլուն ընդունելութիւնները, այն ժողովրդական մեծամեծ ցոյցերը, որ դեռ վառ են շատերիս յիշողութեան մէջ : Վանքի, պրանի սպասաւորներն էլ արժանացան այդ օրը համբուրելու Նորին Վեհափառութեան աջը և մի-մի օրացոյց նուէր ստանալու, որ տրուում էր նաեւ գիւղացիներին :

(Արարատ)

ՀԱՅԵՐ Ի ԹԻՒՐԻՒՄ

Այդպէս պատրիարքը Աղբ. Սահմանադրութիւնը բոլորովին ջնջելու համար մի նոր կարգադրութիւն ալ արած է. գաւառների Առաջնորդները այսուհետեւ գաւառներէն չպիտի ընտրուին, այլ պատրիարքարանին ինք իր ուղած եկեղեցականը Առաջնորդ պիտի զրկէ որ իր նոր թեմի մէջ 3 տարի առաջնորդական պաշտօն վարել կարենալէն յետոյ, իր թեմականների խնդրանքով պիտի կրնայ եպիսկոպոս ձեռնադրուել նոյն թեմի վրայ : Պատրիարքը Թիւրքիայի գաւառների հայ ժողովուրդներին իրենց Առաջնորդ ընտրելու իրաւունքը ջնջելու համար, իբրեւ փաստ կը ներկայացուէ, յիշատակ և հռովմէական եկեղեցիներին մէջ իրենց Առաջնորդներին ինչպէս նաեւ Ռուսիայի մէջ հայ թեմերի Առաջնորդներին ժողովրդէն չըն-

— Սպանիական կառավարութեան

և Մարտի Սուրբ Գևորգի միջին հաստի
թեան պայմանագիրը կնքուած է :
Սպանիական Մէլիա քաղաքին վրայ
յարձակող Ուրաքները պիտի պատ-
ժուին, երկու երկիրներին միջին 500
մէթր տարածութեամբ մի չէզոք գիծ
պիտի հաստատուի և Սուրբ Գևորգ
20,000 ֆրանք տուգանք պիտի վը-
ճարէ Սպանիան, 5 միլիոնը կանխիկ
տալով, մնացածն ալ որոշուած պայ-
մանաժամերի մէջ, որոնք երաշխաւո-
րուած են մարտաւարքերով :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԺԳ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ
(ՀԱՔԱՐԻՍ ՍԹՈՅԱՆՈՎ)

ՅԱՐԱՐՈՒՄԻ ԲԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՄԵՐՏԻՉ ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

1894

Պուլկարիան անկախութեան հե-
րոսներէ մէկին, Չաքարիա Սթոյա-
նովի, որ իր ընդունակութեան և հայ-
րենասիրական ոգեւորութեան շնոր-
հով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւ-
ղացի հովուի պարզ վիճակէն հետզ-
հետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յե-
զափոխական գործիչ, խմբագրապետ
և վերջապէս ազատ Պուլկարիա Ու-
գային ժողովին նախագահ դառնալ
իստ հետաքրքրաշարժ կենսագրու-
թիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի
տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուլկա-
րիան թիւրքի լուծէն ազատելու աշ-
խատող պուլկար հայրենասէր յեղա-
փոխականների գործունէութեանը
մասին: Սկիզբը դրուած է նաեւ հեղի-
նակին, Բրոֆէսէօր Լուի Լըժէի, և
թարգմանչին միջեւ եղած թղթակ-
ցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգ-
մանութեանն առթիւ :

Հեղինակը շատ իրաւամբ կը գրէ
իր յառաջաբանի վերջ թէ «Չար-
մանք պիտի պատճառէ ինձ նիւթ ըն-
թերցողների հետաքրքրութիւնը
չարժի պետական մարդ դարձած մի
գիւղացու այս վաւերական պատմու-
թեան վրայ» :

Գրին է փոստի ծախքով մէկտեղ
1 ֆրանկ և 40 սանթիմ :

Տարածելու համար մեծ քանակու-
թեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը
ընեն :

(Պարսկաստանի հայերին համար
1 ֆրանք է) :

ԾԱԽԴՈՒ ԿԻՐՔԵՐ

Հետեւեալ գիրքերը կարելի է ըս-
տանալ Արմենիայի խմբագրատունէն
ժրէնց առջեւ նշանակուած գիներով
որոնց մէջ հայուած է և զրկելու
փոստի ծախքը :

Երթէք կանխիկ չվճարուած գիրք
ընկերը :

Հ. Բարսեղ Սարգիսեան, Ուսում-
անասիրութիւն Մանիքէա Պաղի
կեան թոնրակեցիներու աղանդին և
Գր. Նարեկացու թուղթը (կրօնական
նորելուկ գաղափարների տարածման

պատճառով Հայաստանեայց ժողովըր-
դինմէջ ծագած երկարատեւ և մեծ
յուզումների մի առանձին ուսումնա-
սիրութիւնն է որի մասին գրուած
չկայ Հայոց պատմութեան դասագիր-
քերին մէջ) :

2 ֆր. 20 սանթիմ :

Գիշտ Քանանայ Արամեանց, Դի-
ւան Հայոց պատմութեան. Գիրք Ա.
Բ. 1780-1834. Տպագր. Թիֆլիզ. 1893
(Հայոց ազգի 54 տարու պատմութիւ-
նը կը ներկայացունէ, մասնաւորապէս
էջմիածնի գլխէն անցածները, պատ-
մական վաւերութիւններով : Սկիզ-
բը դրուած է կարբեցի Յովհաննէս
կաթողիկոսի պատկերը : Այս աշխա-
տութիւն արժանացած է Սահակ-
Մեսրոպեան մրցանակին) : 7 ֆր.

Կոստանդին Ապրիլեան, Հայրե-
նիքից դուրս : Վէպիկ. Հրատարա-
կութիւն Մ. Թարգմարեանի (Մեծա-
գոյն բաղդի յոյսերով հայրենիքէն
դուրս ելած մի հարուստ գիւղացու
պատահած թշուառութիւնները կը
նկարագրէ որ հազիւ իր հայրենիք
վերադառնալով հոն կրցած է գտնել
իր հանգստութիւն) : 50 սանթիմ.

ԾԱԽԴՈՒ ԳԻՐՔ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐ

Հ. Յ. Վ. Իսախանյան. Կրթարան
անգլիական լեզուի (Անգլիերէն լեզուն
գիւրին և գործնական ոճով սովորեցու-
նող քերականութիւն մ'է հրահանգ-
ներով մէկտեղ) : Ա. հատորը կը բաղ-
կանայ 256 երեսէ և Բ. հատորը 216
երեսէ. վերջն ալ յաւելուած մը կայ
50 երեսէ բաղկացած որ հայերէն հը-
րահանգների անգլիերէն թարգմա-
նութիւնն է : Երկու հատորը միասին
5 ֆր. : (1 տոլար ամբիկեան) :

Նշանակք Հայաստանեայց Մայր
Հայաստանի պատկերը՝ Հայոց 4 թա-
գաւորութիւնների նշանակներովը
մէկտեղ փայլուն թղթի վրայ և կանաչ
կապոյտ և դեղին գոյներով ներկուած :
1 ֆրանք :

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՍՐԵԱՋԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

Տաճկական բռնութեան նահատակ
եղող Խորէն Նարայէ-Լուսինեան Սըը-
բազանի պատկերը ընտիր թղթի վը-
րայ տպուած կը ծախուի Արմենիայի
խմբագրատունը : Գրին է 65 սան-
թիմ, փոստի ծախքը խմբագրատու-
նէն վճարուելով :

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ա. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՏՈՒԹԵԱՆ

Բ. Տպագրութիւն

«Հայոց Հայրենասիրական Միու-
թեան» հրատարակած այս վարդապէ-

տարանի մէջ համառօտ կերպով բա-
ցատրուած է թէ իւրաքանչիւր հայ-
րենասէր Հայ ինչ փափաքներ պէտք
է ունենայ և ինչ պարտքեր ունի կա-
տարելու :

Կը խնդրուի ամեն հայրենասէր Հա-
յերէ իրենց չըջանի մէջ տարածել այս
տետրակ : Մէկ անգամէն 50 օրինակ
ծախու առնողին կը դրկուի 5 ֆրանքով
Հատին գրին է 15 սանթիմ (Պարսկաս-
տանի Հայերին համար 10 սանթիմ) :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարա-
կած գիրքերին վրայ մասնաւոր զեղչ
կը լինի Պարսկաստանի Հայերին հա-
մար որոնց կը դրկուի փակագծի մէջ
նշանակուած գիներով :

Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՑԱՋՆՈՒՆԻ ՄԸ (Սպառած) :

Բ. ՀԱՅ ԳԻԻՂԱՑԻ

Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՍՐԱԵԼԻ

Դ. ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ԵՒ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼԿԱՐ ԱՊՏԱՄ-

ԲԱՊԵՏԱՑ (Սպառած)

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՍՆԵՐԸ. (Հայաս-
տանցիների պանդխտութեան տխուր

հետեւանքների մէկ փոքրիկ պատկերը
կը ներկայացունէ փակական կերպով) :

Դին (90 սանթիմ) 1 ֆրանք 20 սանթիմ.

Զ. ԳԱՄԱԲ ԳԱԹՈՒԱՆ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յետ այբուբենն աւարտե-
լուն (Մեծանուն հայ բանաստեղծին

վերջերս գրած ազատաշունչ ընտիր ո-
տանաւորներէն 3ը՝ առանձին տետ-
րակով հրատարակուած են) : 50 հատր

2 ֆր. և 50 սանթիմ, հատր (5 սանթիմ)

10 սանթիմ :

Ե. ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆՔԸ ՏԱՃԱՀԱՋԱՏԱՍԱՆՈՒՄ.

(Սպառած)

Ը. ԹԻԻՐԲԻԱԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴԻՍ-
ՑԻՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերին և իրենց

դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական
և ցեղաբանական ամփոփ և հետա-

քրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պա-
րունակէ : Թիւրքահայաստանի մէջ բը-

նակող այլ և այլ ազգերէ բնակչների
թուին բաղդատական մէկ ցուցակն

ալ կցուած է տետրակին վերջը) : Դին

50 սանթիմ (35 սանթիմ) :

Թ. «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի
Ա. տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորո-

վին սպառած և միեւնոյն ժամանակ
շատերի հետաքրքրութեան առարկայ

դարձած լինելով, այդ չըջանի մէջ Մ.

Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող
յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփ-

ուած են Յուդարարի մէջ որ ութածալ
գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ) :

(1 ֆրանք) : 1 ֆր. 40 սանթիմ

Ժ. ՎԵԼԻ (Պուլկարիանի մէջ Թիւրքերի
արած բարբարոսութիւններէն մի փոք-

րիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց
կուտայ թէ Պուլկարներն ինչպիսի մի-

ջոցների գիմած են իրենց վրէժ լու-

ծելու համար) : (15 սանթիմ) 20 սանթիմ.

ԺԱ. ԹՈՄԱՅ ԲՈՑԱՐԻՍ (Յունաստանի մէջ
Թիւրքերի արած բարբարոսութիւն-

ներէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկա-
յացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յուններն
ինչպիսի միջոցների գիմած են իրենց
վրէժ լուծելու համար) : (0,15 սանթիմ)
20 սանթիմ :

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ԳՐԱԾ ՈՏԱՆԱԻՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրե-
նասիրական ոտանաւորներէ մի քանին

ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իւ-

րեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներէ
մէջ և զանազան տպաւորութիւնները

տակիւրերեմի գրած ոտանաւորներին
որոնք ժամանակին հրատարակուած չի

լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի

քանի ոտանաւորներ որոնք իրեն նմոյշ
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ,

ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պոլիս տը-

պագրուած ազգային երգարաններին
մէջ՝ որոց վերստին տպագրութիւնն

վաղուց արդէն արգիւտուած է, և Ասիա
և Արմենիա լրագիրներին մէջ : Նմոյշների

մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըր-
ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ

ինչ տպաւորութիւնների տակ ներշն-
չուելով գրուած են : Դին (10 սանթիմ)

15 սանթիմ :

Առնչյով զատ, Արմենիայի խմբագ-
րատան մէջ ծախու կը գտնուին նաեւ

Հ. Արիշանի, Հ. Ինճիճեանի, Հ. Գորե-

գին Չարհանէլեանի, Բաքիբէի, Ծե-

րենցի հրատարակուած բոլոր գիրքերն,
ինչպէս և ուրիշ օգտակար գիրքեր և

քարտէզներ Հայաստանի՝ Հայերէն կած
լատինական տառերով և զանազան

գիներով և ին. և ին. :

Գրավաճառանոցի մանրամաս ցու-

ցակը որ 90 երեսներէ կը բաղկանայ,
ցանկացողներին կը դրկուի ճրիպէս :

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԵՆՏՐՔԷՆ ԱԻՆՈՒԱՍ

ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐԵՑ ԱՊԼԻԿԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր

պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ

անբարոյական մի հայր իւր ապական-

ուած վարքաւորքով որչափ չարիք-

ների պատճառ դարձած է և վերջ ի

վերջոյ ինչ ալ իւր որդու ձեռքով

սպաննուած և անհետացած է աշ-

խարհէ : Դին 1 ֆրանք, (75 սանթիմ) :

ՏՆՕՐԷՆ — ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.
ՄԱՐՍԵՅԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi,
Allées de Meilhan, 44.